

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто основні тенденції та перспективи розвитку соціальної відповідальності бізнесу за рахунок розвитку соціального партнерства в Україні. Розроблено авторський алгоритм дії механізму КСВ на підприємстві

Ключові слова: соціальна відповідальність, національна модель КСВ, соціальні інвестиції бізнесу

Постановка проблеми. Розвиток економіки України та її системи корпоративного управління на основі відповідальності й якості зумовлює актуальність проблеми формування корпоративної соціальної відповідальності підприємств.

З цього приводу Організація Об'єднаних Націй та міжнародне співтовариство вдаються до заходів, які спрямовано на розвиток партнерства між державою й бізнесом, роботодавцями та працівниками і ґрунтуються на правах людини. Можна стверджувати, що у світовій практиці накопичено певний досвід у сфері корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Як свідчить аналіз діяльності соціально-відповідальних компаній України, найбільш виражені такі напрями їх соціальної активності: підтримка соціально незахищених верств населення, розвиток соціальної інфраструктури, розвиток освіти, спонсорська допомога, молодіжні програми, надання медичних і рекреаційних послуг своїм працівникам тощо.

Водночас, як показує діяльність європейських компаній у сфері корпоративної соціальної відповідальності, ефективність зазначених проєктів може бути значно вищою за відповідне законодавче регулювання та після розроблення науково-обґрунтованих регулюючих механізмів й інструментів.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. Питання соціальної відповідальності бізнесу нині розглядають закордонні та вітчизняні дослідники, зокрема такі: В. Алопій, К. Девіс, С. Задек, Е. Карнегі, Г. Ленсен, М. Фрідмен, О. Шелдон, А. Базиліук, Г. Башнянін, М. Бутко, В. Воробей, С. Ілляшенко, С. Князь, О. Кузьмін, А. Садеков, М. Стародубська, М. Туган-Барановський, В.М. Шаповал та низка інших. Незважаючи чимало кількості публікацій, окремі аспекти дослідження розвитку корпоративної соціальної відповідальності залишаються недостатньо висвітленими. На цей час немає єдиного методологічного підходу до визначення сутності та змісту соціальної відповідальності підприємства, мало дослідженим залишається питання відповідальності українських підприємств перед середовищем його діяльності, оскільки сьогодні господарство України потребує модернізації механізмів економічного зростання у напрямку соціалізації. Актуальність вивчення корпоративної соціальної відповідальності в Україні посилюється тією обставиною, що вітчизняне господарське середовище не пройшло у своєму історичному розвитку необхідних етапів, які в західному суспільстві привели до усвідомлення важливості філософії соціальної відповідальності.

Мета дослідження полягає у виявленні основних тенденцій та перспектив розвитку соціальної відповідальності бізнесу та корпоративної соціальної відповідальності в системі соціального партнерства в Україні.

Викладення основного матеріалу. Визначення терміна "соціальна відповідальність" до сих пір не є чітко сформульованим. Так, Всесвітня бізнесова рада зі сталого розвитку визначає соціальну корпоративну відповідальність як "зобов'язання бізнесу сприяти сталому економічному розвитку, працюючи з найманими працівниками, їхніми родинами, місцевою громадою та суспільством загалом з метою покращення якості життя" [7].

Саму категорію "соціальна відповідальність бізнесу" в Україні почали вживати з 2005 року, коли було підписано меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні, який визначає принципи і завдання соціально відповідального бізнесу [7,10].

Світова економічна криза загострила питання відповідальності бізнесу в суспільстві. Вибір інструментів і засобів, які використовуються задля виходу із кризового стану, набуває особливого значення, торкаючись життєво важливих інтересів бізнесу, держави та громадян, підвищуючи ціну економічних й соціальних наслідків рішень і дій, що ухвалюються для їх реалізації.

У таких умовах саме органи місцевої влади, як суб'єкти соціального діалогу в Україні мають відігравати ключову роль у налагодженні стабільного та ефективного зв'язку між бізнесом і громадою, у розв'язанні соціальних проблем останньої на засадах добровільності та взаємовигодності.

Необхідною умовою успішного подолання кризових явищ стає ухвалення та реалізація зважених і узгоджених рішень з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін. Будь-які соціально спрямовані дії в межах внутрішніх і зовнішніх програм розвитку підприємств має бути скоординовано зі стратегічними завданнями бізнесу.

У світовій практиці розвитку корпоративної соціальної відповідальності приділяють значну увагу. Багато компаній останнім часом розпочали, крім річних звітів, публікувати інформацію про екологічні аспекти своєї діяльності й про те, який внесок у розвиток суспільства робить компанія. Так, у США такі нефінансові звіти називають звітами про корпоративне громадянство та корпоративну стійкість, у Європі – корпоративними соціальними, а у Японії – екологічними звітами. Сьогодні більшість фахівців у сфері корпоративної соціальної відповідальності схиляються до того, що такі звіти мають називатися корпоративними соціальними звітами і бути ефективним публічним інструментом інформування акціонерів, співробітників, партнерів і всього суспільства про те, як та якими темпами компанія реалізує закладені у своїй місії або стратегічних планах розвитку цілі економічної стійкості, соціального добробуту й екологічної стабільності. Корпоративний соціальний звіт розкриває інформацію про пріоритети та цінності компанії, про її відносини та пов'язаними з нею організаціями і соціальними групами, а також про ступінь інтеграції принципів корпоративної соціальної відповідальності в діяльності компанії [4, с.15].

Загалом у світовій практиці еволюційним шляхом сформувалися декілька моделей корпоративної соціальної відповідальності компаній. Відмінність між ними полягає в тому, чи самостійно компанії визначають ступінь свого внеску в розвиток суспільства, чи офіційні державні інститути та професійні неприбуткові асоціації визначають перелік вимог і певних стандартів корпоративної соціальної відповідальності. Також широко застосовується категорія "соціальні інвестиції бізнесу". Під цією

категорією розуміють "матеріальні, технологічні, управлінські та інші ресурси, а також фінансові засоби компанії, які спрямовані за рішенням керівництва на реалізацію соціальних програм, розроблених із урахуванням інтересів основних внутрішніх і зовнішніх сторін з метою отримання компанією стратегічного соціального й економічного ефекту, який не завжди можна виміряти" [2, с.57].

Визначення показника обсягу соціальних інвестицій бізнесу ускладнюється тим, що в Україні не сформоване інституційне забезпечення цього виду діяльності. Структуру соціальних інвестицій може бути представлено пропорціями розподілу витрат на розвиток персоналу, охорону здоров'я, ресурсозбереження, забезпечення добросовісної ділової практики, розвиток місцевої громади тощо. Незважаючи на те, що більшість підприємств в Україні не розкривають інформацію про витрати на корпоративну соціальну відповідальність, вже з'явилися перші великі компанії, керівництво яких зрозуміло необхідність підвищення інформаційної прозорості своєї діяльності в цій сфері [5, с.17].

Програми корпоративної соціальної відповідальності компаній можна умовно класифікувати за такими типами:

- 1) власні програми компаній;
- 2) програми партнерства з місцевими та регіональними органами державного управління;
- 3) програми співпраці з громадськими й професійними об'єднаннями;
- 4) програми інформаційної співпраці із засобами масової інформації.

Управління корпоративними соціальними програмами – це безперервний процес, який передбачає певні етапи, зокрема, такі:

- визначення пріоритетів соціальної політики компанії; створення спеціальної структури управління соціальними програмами;
- реалізація програм навчання у сфері корпоративної соціальної відповідальності;
- оцінка та інформування зацікавлених сторін про результати реалізації соціальних програм компанії [3, с.55].

Аналізуючи історичний розвиток соціальної відповідальності підприємств, слід зазначити факт впливу міжнародних організацій на процес формування її основних засад: ООН та її агенції, Європейського співтовариства з його складовими частинами, Міжнародної організації праці, провідних світових бізнес-структур та громадських організацій.

Виділяючи ООН як одну з головних організацій у процесі формування практичних засад соціальної відповідальності, треба згадати про Глобальний договір, який є добровільною міжнародною ініціативою, що об'єднала компанії з агенціями ООН, робочою силою та громадськістю для підтримки універсальних соціальних принципів. На сьогодні в Глобальному договорі задіяно сотні компаній з усіх регіонів світу, які працюють над розширенням десяти універсальних принципів, які у свою чергу розмежовуються у сферах захисту прав людини, навколишнього середовища, охорони праці та антикорупційних заходів [9, с.18].

Згідно з підходом Світової ради компаній зі сталого розвитку, соціальна відповідальність підприємства – це довгострокове зобов'язання компаній поводитися етично та сприяти економічному розвитку, одночасно поліпшуючи якість життя працівників та оточуючого суспільства [6, с.4].

Донедавна витрати, пов'язані з корпоративною соціальною відповідальністю, могли собі дозволити лише великі, транснаціональні компанії. Малі підприємства також змушені інтегрувати у свою систему менеджменту принципи КСВ, аби втриматися в конкурентному середовищі. Має місце фактор, котрий змушує малі та середні підприємства впроваджувати

принципи корпоративної соціальної відповідальності, оскільки ці підприємства значно менш мобільні порівняно з транснаціональними компаніями (ТНК). Їхній підхід до інвестування та експлуатації обладнання відповідальніший і більшою мірою враховує особливості місцевого споживача.

Сьогодні, головна проблема, яка заважає ефективному становленню умов для інноваційного розвитку, полягає в слабкості політики нашої держави щодо підтримки відтворення промислового капіталу. Сектор малих та середніх підприємств не в змозі на сьогоднішній день вийти на позиції, порівняно з ТНК високорозвинутих країн і не є базою для створення ефективних господарських структур. Проблема ефективного соціального підприємництва не може бути розв'язаною лише в площині надання державою значних свобод приватному капіталові.

Для досягнення високих темпів соціально-економічного зростання соціального партнерства українській економіці потрібна система інститутів, що забезпечує зусилля держави і приватного бізнесу. Необхідна система широкомасштабної державної програми розвитку, тобто сучасна система індикативного планування, що започатковується при взаємодії уряду з окремими галузевими асоціаціями бізнесу та соціально відповідальними підприємствами, а також зближення процедур макро економічного прогнозування і програмування, суб'єктами яких виступають органи влади, й стратегічного корпоративного планування, що здійснюється провідними компаніями, котрі функціонують у стратегічно значимій та відповідальній сфері.

Уряду України потрібно було б розробити основні законодавчі положення формування українських інтегрованих корпоративних структур та порядку застосування їхнього інноваційно-інвестиційного потенціалу, оскільки процеси злиття і поглинання повинні підлягати державному регулюванню. Отже, держава має приділяти велику увагу розвитку корпоративного законодавства, адже в Україні воно потребує реформування. На прикладі зарубіжного досвіду можна зазначити, що корпоративні структури регулюються значною кількістю законодавчих актів.

Соціальна відповідальність стала невід'ємною складовою бізнесу та головним важелем для поліпшення соціального розвитку підприємств багатьох розвинених країн.

Основними критеріями соціально-відповідального підприємства з огляду на світовий досвід можуть бути:

- виготовлення та реалізація якісної продукції;
- підвищення фаховості працівників;
- добросовісна сплата податків, виконання вимог міжнародного, державного, регіонального законодавств;
- реалізація корпоративних програм з охорони та зміцнення здоров'я співробітників;
- реалізація корпоративних програм морального стимулювання персоналу;
- участь у формуванні позитивної суспільної думки про бізнес.

Завдяки впровадженню соціальної відповідальності, результатами поліпшення соціального розвитку підприємства будуть такі:

- забезпечення суспільної репутації організації;
- зростання довіри суспільства до діяльності підприємства;
- підвищення професіоналізму та розвиток кадрового потенціалу на підприємстві;
- можливість формування безпечного внутрішнього середовища підприємства;
- можливість формування нових партнерських відносин.

Поліпшення соціального розвитку підприємства, формування соціальної політики підприємства вважається можливим завдяки впровадженню

соціальної відповідальності в діяльність підприємства, що, у свою чергу, повинно сприяти соціальному розвитку суспільства в цілому. Враховуючи це, доцільним є створення механізму сприяння розвитку соціальної відповідальності на підприємстві, що зображено на рисунку 1.

Національна модель КСВ, котра будується в Україні, повинна забезпечувати розв'язання соціальних проблем у взаємодії з державою та суспільними структурами. В основу цієї моделі пропонується закласти одну з трьох моделей реалізації корпоративної соціальної відповідальності у взаємодії з власниками і суспільними структурами, що можуть бути застосовані в Україні: (модель “примусової добродії”, модель “компромісу”, модель “рівноправного партнерства”) [8, с.285].

Створення умов, що дозволять урівноважити соціальні внутрішньофірмові відносини, тобто запровадження КСВ, додають підприємницьким структурам і регіонам нові вигоди:

- удосконалювання продуктивних процесів – зростання продуктивності та доходів, економія витрат при використанні екологічно безпечного устаткування;
- формування нової репутації підприємства – підвищення лояльності клієнтів і цінності бренду, економія ресурсів за рахунок розв'язання проблем з органами влади та контролю, налагодження партнерських зв'язків;

– стабільність людських ресурсів – економія ресурсів на залучення й утримання кваліфікованих фахівців;

– доступ до нових ринків – стандартизація відповідно до міжнародних критеріїв (стандартів);

– ефективне управління ризиками – своєчасний та оперативний доступ до інформації з безлічі компетентних джерел і можливість швидко реагувати на критичні проблеми в регіоні;

– залучення засобів спеціалізованих фондів “соціальних інвестицій” під соціально-орієнтовані програми, реалізовані соціально-відповідальними підприємствами [1, с. 298].

Вагомість впровадження соціальної відповідальності на підприємствах у сучасних умовах сприймають по-різному. Проблемним є визначення критеріїв соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність для вітчизняних підприємств під час здійснення соціальної політики не завжди адекватно сприймається як інструмент поліпшення соціального стану.

Кожне підприємство, як і держава в цілому, для яких найвищою цінністю є людина та розвиток людського потенціалу, повинні створювати умови для забезпечення високого рівня якості трудового життя працівників. Реалізація цих умов можлива через соціальну політику, її розвиток на рівні соціальної відповідальності, створення ефективної системи партнерських відносин сторін соціального діалогу.

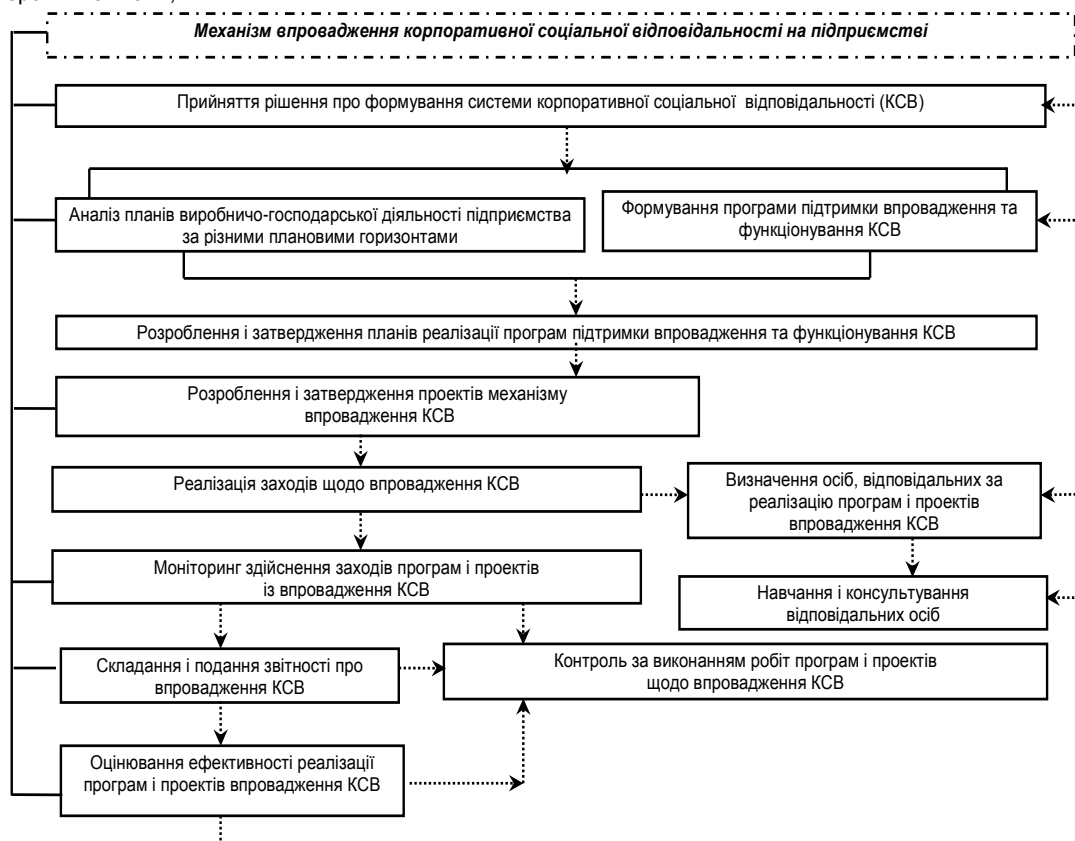

Рис. 1. Алгоритм дії механізму впровадження КСВ на підприємстві [авторська розробка]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Майбутнє соціальної відповідальності бізнесу та розвитку системи соціального партнерства в Україні залежить від важливості соціальних питань для підприємств. Посилення ролі держави в інноваційній сфері української економіки має бути націлене на підвищення ефективності державної інвестиційної політики при стимулюванні корпоративних інвестицій. Необхідно брати до уваги досвід іноземних компаній та адаптувати його до вітчизняних умов з метою підвищення ефективності програм і процесів

соціального розвитку всередині підприємства. Якщо корпоративна соціальна відповідальність буде позитивно впроваджуватися серед підприємств, можна прогнозувати поступовий розвиток концепції соціальної відповідальності у сучасних умовах соціально-економічного розвитку українського суспільства, становлення національної інноваційної моделі економіки, яка б забезпечувала врахування та реалізацію інтересів усіх суб'єктів і сторін соціального діалогу в Україні.

Список використаних літературних джерел:

1. Антошко Т.Р. Основи впровадження корпоративної соціальної відповідальності на промислових підприємствах України // Інноваційна економіка. – 2008. – С.297-299. 2. Доклад о социальных инвестициях в России 2004. Роль бизнеса в общественном развитии. – М.: Ассоциация менеджеров. – 2004. – 80 с. 3. Зінченко А.Г., Саприкіна М.А. Соціальна відповідальність в Україні: Погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект / А.Г. Зінченко, М.А. Саприкіна. – К. – 2008. – С. 55–56. 4. Иванова Е.А., Аконян А.Р., Литовченко С.Е. Корпоративный социальный отчет: как правильно рассказать о вкладе вашей компании в развитие общества // Под. ред. С.Е. Литовченко. – М.: Ассоциация Менеджеров, 2004. – 56 с. 5. Ивченко С. В. И др. Город и бизнес: формирование социальной ответственности российских компаний / С.В. Ивченко, М.И. Либоракина, Т.С. Сиваева. – М.: Фонд “Институт экономики города”. – 2003. – С. 17. 6. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність / Ф. Котлер, Н. Лі // Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт. – 2005. – С.4-6. 7. Офіційний сайт Центру розвитку КСВ в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csrukraine.org>. 8. Полякова О.М. Особливості формування і розвитку соціальної відповідальності підприємств в Україні / О.М. Полякова, П.Ю. Кас // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – Вип. 32. – С.284 – 289. 9. Форум социально ответственных бизнесов Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tnk-br.com.ua/press/media/2005/12/851/>. 10. Публікація ООН в Україні “Соціальна відповідальність бізнесу, розуміння та впровадження”. – К. – 2005. – С.18-20.
- ГАЛАЙДА Тетяна Олександрівна – старший викладач кафедри економіка підприємства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.
- Науковий інтереси:
– економіка праці та соціально-трудова відносина в Україні.
- СКРИЛЬ Віталія Вячеславівна – асистент кафедри економіка підприємства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.
- Науковий інтереси:
– економіка праці та соціально-трудова відносина в Україні.
- МЯЛО Ольга Миколаївна – студентка 4-го курсу спеціальності економіка підприємства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.
- Науковий інтереси:
– економіка праці та соціально-трудова відносина в Україні.
- Стаття надійшла до редакції: 12.11.2012 р.